

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/194/2003

NASTROJE SPOŁECZNE W GRUDNIU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2003

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ❑ W ciągu miesiąca nie zmieniły się opinie o rozwoju ogólnej sytuacji w kraju - nadal zdecydowana większość ankietowanych (70%) uważa, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku, a tylko co piąty (19%) jest odmiennego zdania.
- ❑ Niemal takie same jak w listopadzie są także opinie o sytuacji politycznej. Większość badanych (64%) ocenia tę sytuację negatywnie, a tylko nieliczni (4%) pozytywnie. Co czwarty respondent (25%) uważa, że jest ona przeciętna.
- ❑ Oceny sytuacji gospodarczej są nieznacznie lepsze niż przed miesiącem. Zmalała (o 3 punkty, do 66%) liczba badanych sądzących, że jest ona zła, i minimalnie wzrosła (o 2 punkty, do 6%) liczba oceniających ją pozytywnie. Jedna czwarta respondentów (25%, wzrost o 2 punkty) uważa, że sytuacja gospodarcza jest przeciętna. Także oceny dotyczące sytuacji w zakładach pracy zmieniły się jedynie nieznacznie. Dobrze ocenia kondycję swoich zakładów ponad jedna trzecia pracujących (35%). Nieco mniej osób (30%) wyraża niezadowolenie, a prawie co trzeci pracujący (32%) określa tę sytuację jako przeciętną.
- ❑ Opinie ankietowanych o tym, jak obecnie żyje się im i ich rodzinom, zmieniły się minimalnie - prawie jedna czwarta (24%) uważa, że żyje im się dobrze, niemal tyle samo (23%) jest przeciwnego zdania, a nieco ponad połowa (52%) ocenia poziom swego życia jako przeciętny (ani dobry, ani zły). Istotne zmiany zaszły natomiast w ocenach warunków materialnych gospodarstw domowych respondentów. O 5 punktów (do 30%) zmalała liczba opinii krytycznych, a o 3 punkty (do 25%) wzrosła liczba ocen dobrych. Najczęściej jednak ocenia się te warunki jako przeciętne (45% - wzrost o 2 punkty).
- ❑ Poprawiły się ogólne prognozy rozwoju sytuacji w kraju. Znacznie mniej osób niż przed miesiącem uważa, że sytuacja w Polsce w ciągu najbliższego roku pogorszy się (41%, spadek o 7 punktów), więcej natomiast jest zdania, że nic się nie zmieni (39%, wzrost o 5 punktów). Co dziewiąty respondent (11%) liczy na poprawę w tym względzie. Znacznie bardziej optymistyczne niż w listopadzie są przewidywania poziomu życia ankietowanych i ich rodzin. Co siódmy badany (14%, wzrost o 3 punkty) ma nadzieję na poprawę, a jedna czwarta (25%, spadek o 5 punktów) spodziewa się pogorszenia. Połowa (51%, wzrost o 4 punkty) sądzi, że za rok będzie im się żyło tak samo jak obecnie.

Początek grudnia¹ nie przyniósł większych zmian w nastrojach społecznych. Oceny obecnej sytuacji - zarówno ogólne, jak i dotyczące sfery polityki, gospodarki oraz zakładów pracy - są prawie takie same jak w poprzednim miesiącu. Odnotowane różnice są niewielkie i mieszczą się na ogół - z wyjątkiem ocen warunków materialnych gospodarstw domowych - w granicach błędu statystycznego. Widoczna jest poprawa przewidywań dotyczących zmian w najbliższej przyszłości ogólnej sytuacji w kraju i poziomu życia Polaków, ale zarazem odnotowaliśmy pogorszenie prognoz sytuacji politycznej i gospodarczej.

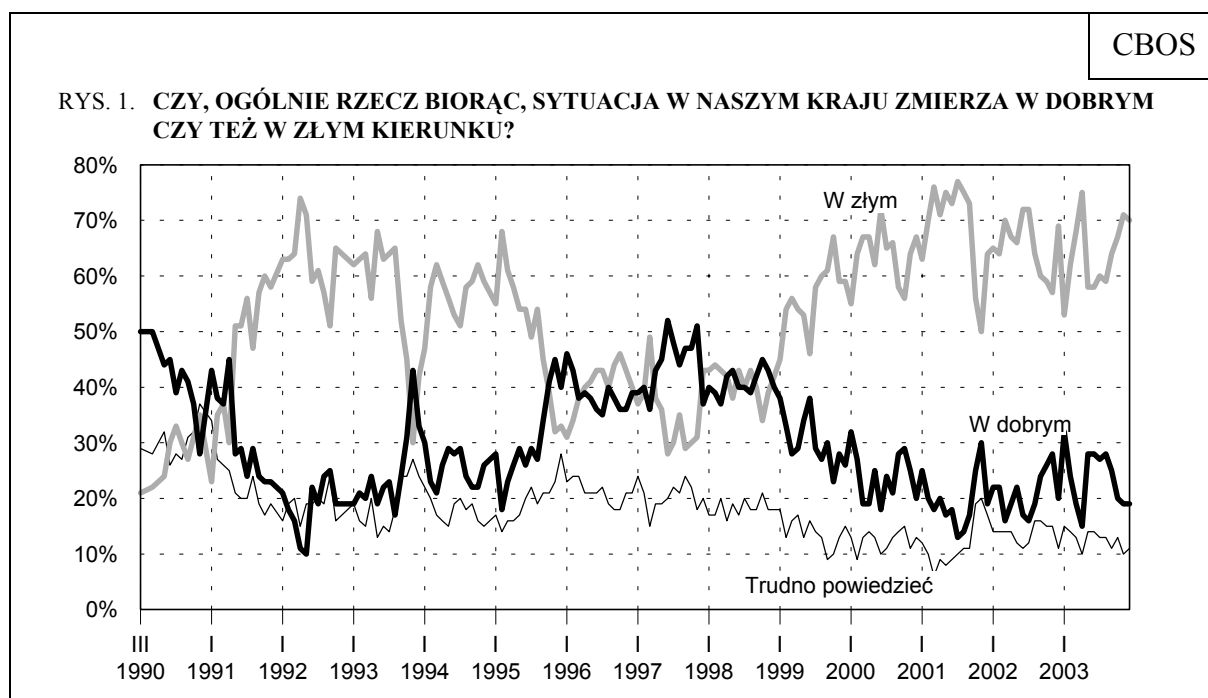
OCENY

W porównaniu z listopadem nie zmieniły się opinie o rozwoju **ogólnej sytuacji w kraju** - nadal zdecydowana większość ankietowanych (70%) uważa, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku, a tylko jedna piąta (19%) jest odmiennego zdania.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
W dobrym	20	32	24	19	15	28	28	27	28	25	20	19	19
W złym	69	53	62	68	75	58	58	60	59	64	67	71	70
Trudno powiedzieć	11	15	14	13	10	14	14	13	13	11	13	10	11

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (163) przeprowadzono w dniach 5-8 grudnia 2003 roku na liczącej 1000 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Na oceny kierunku rozwoju sytuacji w Polsce wyraźnie wpływa poziom wykształcenia oraz, co zrozumiałe, sytuacja materialna ankietowanych (zob. tabele aneksowe). Do zadowolonych z rozwoju sytuacji w kraju należą przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem, zwłaszcza przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, respondenci dobrze oceniający własne warunki materialne, a także najmłodsi ankietowani, szczególnie uczniowie i studenci. Kierunek rozwoju sytuacji w Polsce częściej też dobrze oceniają mieszkańcy średnich i dużych miast niż małych miejscowości i wsi.

Pozytywnym opiniom na temat tego, co się dzieje w kraju, sprzyja również identyfikowanie się z lewicą. Związane z poglądami politycznymi zróżnicowanie ocen jest szczególnie widoczne wśród potencjalnych wyborców głównych partii i ugrupowań.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty*	Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?		
	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć
	w procentach		
SLD + UP	39	43	19
PO RP	31	59	10
PSL**	20	76	4
PiS	16	77	7
LPR**	15	82	3
Samoobrona	14	81	5
Niezdecydowani, na kogo głosować	17	71	12
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	14	75	11

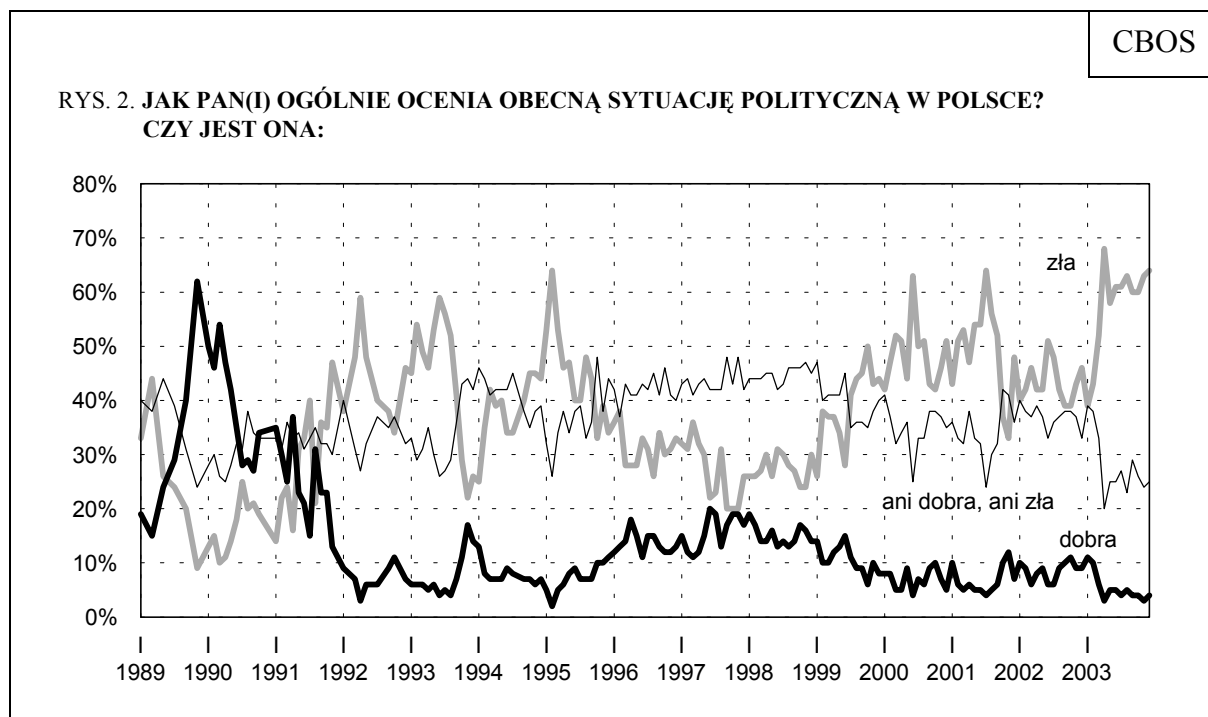
* Określone na podstawie deklaracji głosowania w potencjalnych wyborach parlamentarnych
 ** Dane dotyczące tych partii należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką liczebność ich sympatyków w badanej próbie

We wszystkich analizowanych elektoratach przeważają złe oceny rozwoju sytuacji w Polsce, ale stosunkowo najmniej jest ich wśród sympatyków koalicji rządowej. Trzeba jednak zaznaczyć, że oceny dobre są niemal równie częste; przy tym dość duży odsetek zwolenników koalicji SLD-UP nie ma wykrystalizowanej opinii w tej sprawie. Najwięcej negatywnych ocen rozwoju sytuacji w Polsce - podobnie jak w ubiegłych miesiącach - jest wśród zwolenników Samoobrony oraz LPR, ale również w elektoratach PiS i PSL odsetek opinii krytycznych jest bardzo wysoki.

Niemal takie same jak przed miesiącem są także opinie o **sytuacji politycznej**. Większość badanych (64%) w dalszym ciągu ocenia tę sytuację negatywnie, a tylko nieliczni (4%) pozytywnie. Co czwarty respondent (25%) uważa, że jest ona przeciętna.

Tabela 3

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
- dobra	9	11	10	6	3	5	5	4	5	4	4	3	4
- ani dobra, ani zła	33	39	38	33	20	25	25	27	23	29	26	24	25
- zła	46	39	43	52	68	58	61	61	63	60	60	63	64
Trudno powiedzieć	12	11	10	9	9	12	9	8	9	7	10	10	7

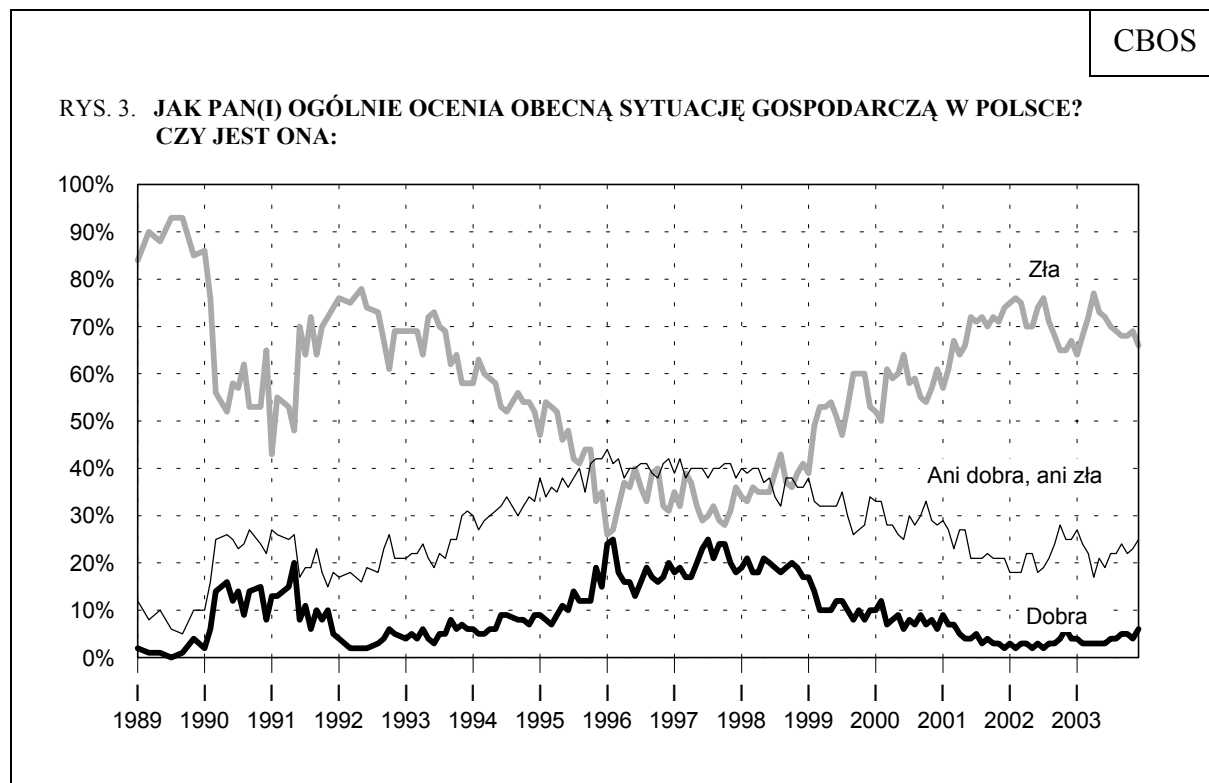
Pominięto „trudno powiedzieć”

Krytyczne opinie o sytuacji politycznej w kraju częściej wyrażają osoby deklarujące poglądy prawicowe niż centrowe czy lewicowe (zob. tabele aneksowe). Bardziej krytyczni niż inni są też ankietowani znajdujący się w złej sytuacji materialnej oraz mieszkańcy największych miast. Do szczególnie krytycznych należą też robotnicy wykwalifikowani oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji.

Opinie o **sytuacji gospodarczej** są nieznacznie lepsze niż w listopadzie. Zmalała (o 3 punkty, do 66%) liczba badanych sądzących, że jest ona zła, i minimalnie wzrosła (o 2 punkty, do 6%) liczba oceniających ją pozytywnie. Jedna czwarta respondentów (25%, wzrost o 2 punkty) uważa, iż sytuacja gospodarcza jest przeciętna. Od kilku już miesięcy, ściślej mówiąc od maja, obserwujemy nieznaczną, ale jednak widoczną z dłuższej perspektywy poprawę ocen sytuacji gospodarczej, polegającą przede wszystkim na zmniejszaniu się liczby ocen złych i wzroście liczby ocen przeciętnych, przy minimalnym tylko wzroście liczby ocen pozytywnych.

Tabela 4

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
– dobra	4	4	3	3	3	3	3	4	4	5	5	4	6
– ani dobra, ani zła	25	27	24	22	17	21	19	22	22	24	22	23	25
– zła	67	64	68	72	77	73	72	70	69	68	68	69	66
Trudno powiedzieć	3	5	4	4	4	4	6	4	5	4	5	4	4

Pominięto „trudno powiedzieć”

We wszystkich kategoriach i grupach społecznych ciągle jednak zdecydowanie przeważają oceny negatywne. Najczęstsze są wśród mieszkańców największych miast, pracowników umysłowych niższego szczebla, robotników niewykwalifikowanych, rolników oraz wśród ankietowanych deklarujących lewicowe poglądy polityczne (zob. tabele aneksowe). Poza tym im gorzej ludzie oceniają własne warunki materialne, tym częściej wyrażają krytyczne opinie o sytuacji gospodarczej.

W porównaniu z listopadem jedynie nieznacznie zmieniły się oceny dotyczące **sytuacji w zakładach pracy**. Dobrze ocenia kondycję swoich zakładów ponad jedna trzecia pracujących (35%). Nieco mniejsza grupa (30%) wyraża niezadowolenie, a co trzeci pracujący (32%) określa tę sytuację jako przeciętną.

Tabela 5

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)													
N=	439	488	460	411	539	545	568	420	429	524	479	493	461
– dobra	34	38	33	31	33	28	35	36	34	38	35	36	35
– ani dobra, ani zła	31	29	36	33	28	31	32	31	30	32	32	29	32
– zła	33	31	29	34	37	38	31	31	34	28	31	32	30
Trudno powiedzieć	2	3	1	2	2	3	1	1	3	2	2	3	3
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych													
– dobra	42	48	37	32	36	33	43	42	41	44	41	38	34
– ani dobra, ani zła	29	22	33	35	30	35	27	31	28	33	33	30	28
– zła	28	27	28	30	34	31	29	26	30	22	22	28	35
Trudno powiedzieć	1	3	2	3	0	1	0	1	1	1	3	3	4
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej													
– dobra	39	42	36	35	34	30	35	43	31	40	33	40	44
– ani dobra, ani zła	37	36	50	33	33	38	33	29	36	40	44	32	37
– zła	22	20	12	32	31	31	30	28	30	19	22	27	19
Trudno powiedzieć	2	1	2	0	2	1	2	0	3	1	1	1	0
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem													
– dobra	34	36	37	38	38	32	39	38	39	42	41	44	41
– ani dobra, ani zła	38	34	39	36	27	31	39	37	32	30	33	31	38
– zła	26	27	24	26	32	32	22	24	26	26	26	23	19
Trudno powiedzieć	2	3	0	0	3	5	1	1	3	2	0	2	2
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych													
– dobra	6	9	3	2	8	7	9	6	3	0	4	8	9
– ani dobra, ani zła	4	19	21	22	16	19	23	15	20	23	17	12	23
– zła	88	71	76	75	77	72	64	78	75	75	77	80	63
Trudno powiedzieć	2	1	0	1	0	2	5	1	1	2	2	0	5

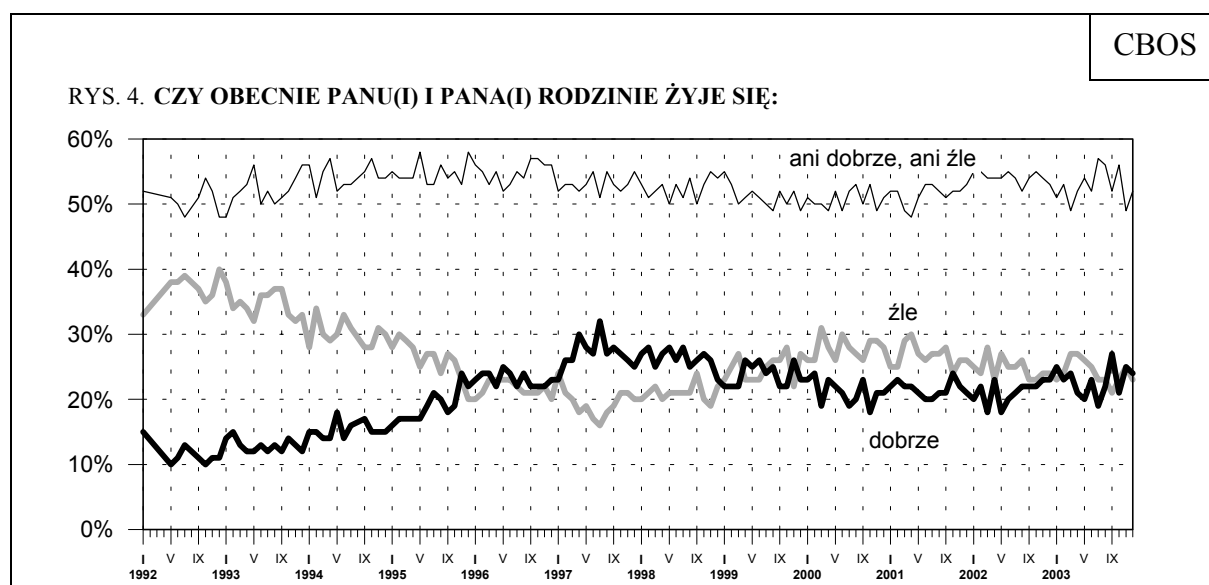

Istotne zmiany opinii rejestrujemy wśród pracowników poszczególnych sektorów: wyraźnie pogorszyły się oceny sytuacji w instytucjach państwowych i publicznych, a poprawiły - wśród pracowników spółek o własności prywatnej i państwowej. Sytuację w swoim miejscu pracy nieco lepiej oceniają też rolnicy - znacznie zmalała liczba złych ocen, przybyło natomiast opinii ambiwalentnych. Wzrost odsetka osób oceniających kondycję swoich zakładów pracy jako przeciętną odnotowujemy także wśród pracujących w sektorze prywatnym poza rolnictwem.

Opinie ankietowanych o tym, **jak obecnie żyje się im i ich rodzinom**, zmieniły się minimalnie, są nieco mniej spolaryzowane niż w listopadzie - niemal jedna czwarta (24%, spadek o 1 punkt) uważa, że żyje im się dobrze, prawie tyle samo (23%, spadek o 2 punkty) jest przeciwnego zdania, a nieco ponad połowa (52%, wzrost o 3 punkty) ocenia poziom swego życia jako przeciętny (ani dobry, ani zły).

Tabela 6

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
- dobrze	23	25	23	24	21	20	23	19	22	27	21	25	24
- ani dobrze, ani źle	53	51	53	49	52	54	52	57	56	52	56	49	52
- źle	24	23	24	27	27	26	25	23	23	21	23	25	23
Trudno powiedzieć	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0

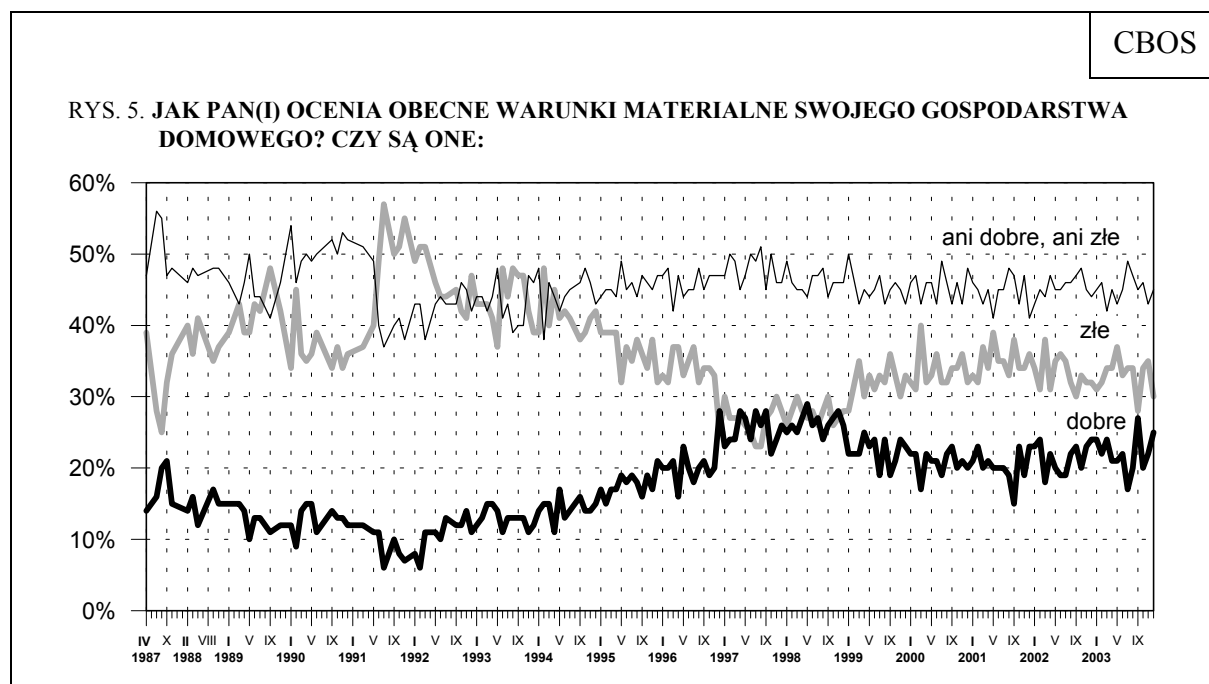

Pominięto „trudno powiedzieć”

Istotne zmiany zaszły natomiast w ocenach **warunków materialnych gospodarstw domowych** respondentów. O 5 punktów (do 30%) zmalała liczba opinii krytycznych, natomiast o 3 punkty (do 25%) wzrosła liczba ocen dobrych. Najczęściej jednak ocenia się te warunki jako przeciętne (45% - wzrost o 2 punkty).

Tabela 7

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
– dobre	24	24	22	24	21	21	22	17	20	27	20	22	25
– ani dobre, ani złe	44	45	46	42	45	43	45	49	47	45	46	43	45
– złe	32	31	32	34	34	37	33	34	34	28	34	35	30

Oceny poziomu życia i warunków materialnych gospodarstw domowych respondentów zależą przede wszystkim od ich sytuacji materialnej i kwalifikacji zawodowych (poziomu wykształcenia). Oprócz osób z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji pozytywnymi ocenami w tym względzie wyróżniają się też najmłodszy badani, szczególnie uczniowie i studenci. Widoczne są również inne różnicowania powiązane z wiekiem - ankietowani mający co najmniej 45 lat gorzej niż pozostali oceniają

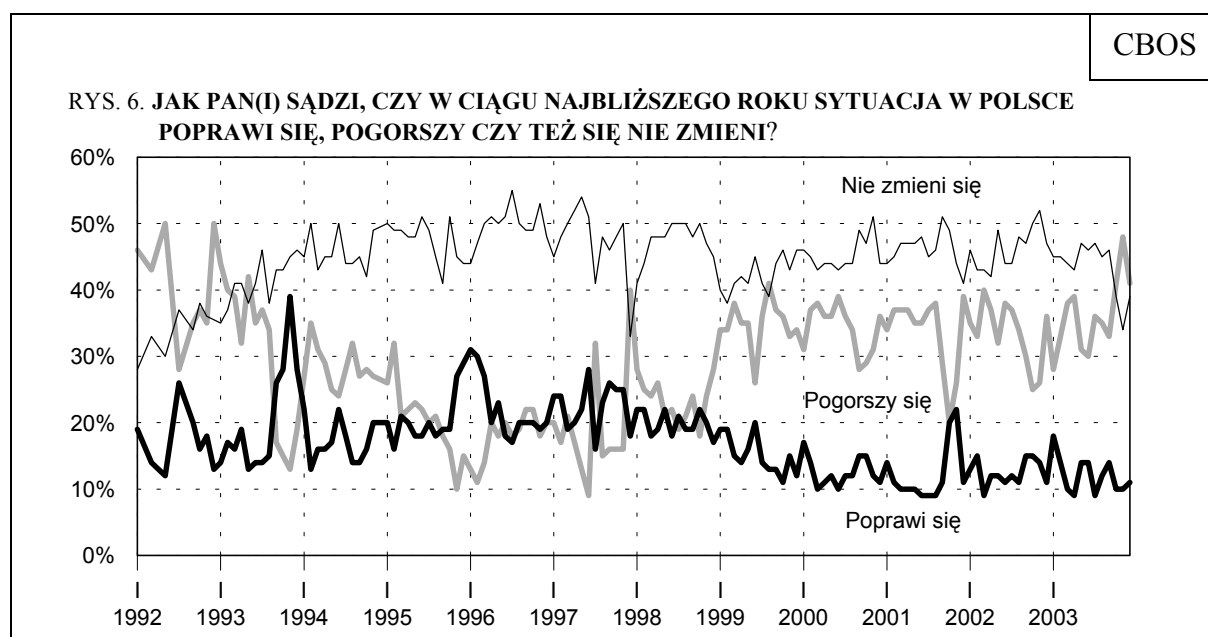
poziom życia i warunki materialne swoich gospodarstw domowych. Dobre oceny występują rzadziej wśród mieszkańców wsi niż ludności miast, ale najczęściej opinii zarówno negatywnych, jak i pozytywnych wyrażają mieszkańcy największych aglomeracji.

PRZEWIDYWANIA

Przewidywania dotyczące poprawy lub pogorszenia się w ciągu roku **ogólnej sytuacji** w kraju są obecnie lepsze niż w listopadzie i bardzo podobne do październikowych. Znacznie mniej osób niż przed miesiącem uważa, że sytuacja w Polsce w ciągu najbliższego roku pogorszy się (41%, spadek o 7 punktów), więcej natomiast jest zdania, że nic się nie zmieni (39%, wzrost o 5 punktów). Co dziewiąty respondent (11%, wzrost o 1 punkt) liczy na poprawę w tym względzie.

Tabela 8

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
Poprawi się	11	18	14	10	9	14	14	9	12	14	10	10	11
Nie zmieni się	47	45	45	44	43	47	46	47	45	46	39	34	39
Pogorszy się	36	28	33	38	39	31	30	36	35	33	41	48	41
Trudno powiedzieć	6	9	8	7	9	8	10	7	8	7	10	8	9

Pominięto „trudno powiedzieć”

Optymizm w postrzeganiu rozwoju ogólnej sytuacji w kraju w najbliższym czasie zależy przede wszystkim od warunków materialnych, w jakich żyją ankietowani (sprzyja mu poczucie, że są one dobre), natomiast inne czynniki mają mniejsze znaczenie (zob. tabele aneksowe).

Wśród potencjalnych wyborców głównych partii i ugrupowań politycznych więcej jest pesymistów niż optymistów. Szczególnie dużo osób pesymistycznie zapatrujących się na rozwój sytuacji w Polsce w ciągu najbliższego roku jest wśród sympatyków Samoobrony, LPR oraz PiS (w tym ostatnim przypadku pesymistów jest czternastokrotnie więcej niż optymistów). Trzeba jednak zaznaczyć, że w elektoratach PSL, PO RP, PiS oraz SLD-UP najczęstsze są opinie, iż w najbliższym czasie nic się nie zmieni.

Tabela 9

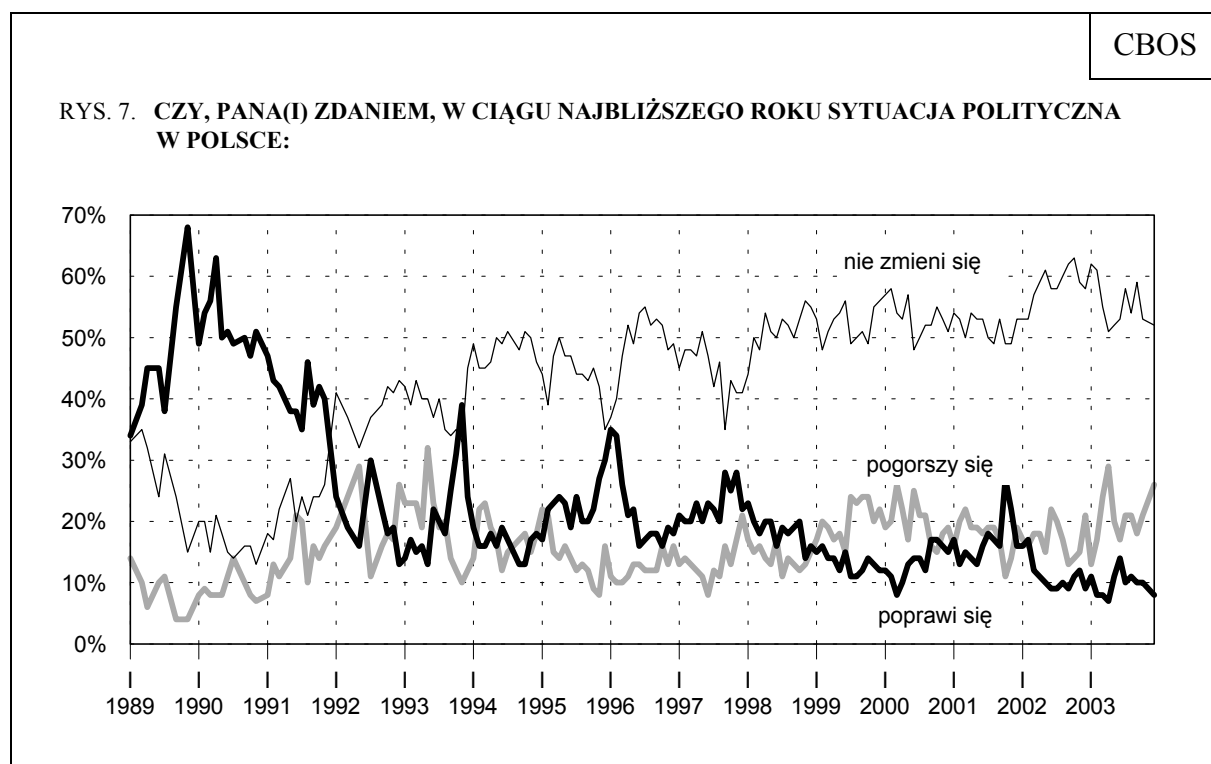
Potencjalne elektoraty*	Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?			
	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć
	w procentach			
SLD-UP	20	42	29	9
PO RP	16	47	33	4
LPR**	14	27	51	8
Samoobrona	12	35	51	2
PSL**	12	62	22	3
PiS	3	49	42	6
Niezdecydowani, na kogo głosować	11	37	39	13
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	9	36	46	9

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w potencjalnych wyborach parlamentarnych
 ** Dane dotyczące tych partii należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką liczebność ich sympatyków w badanej próbie

Prognozy **sytuacji politycznej** są nieco gorsze niż w poprzednim sondażu na ten temat, czyli w październiku. Jedna czwarta ankietowanych (26% - wzrost o 5 punktów) uważa obecnie, że w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce się pogorszy, co dwunasty (8%) jest przeciwnego zdania, a ponad połowa (52%) nie przewiduje zmian.

Tabela 10

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XII
	2002	2003										
	w procentach											
– poprawi się	9	11	8	8	7	11	14	10	11	10	10	8
– nie zmieni się	58	62	61	55	51	52	53	58	54	59	53	52
– pogorszy się	21	13	17	24	29	20	17	21	21	18	21	26
Trudno powiedzieć	12	14	13	14	13	16	16	12	14	12	16	14

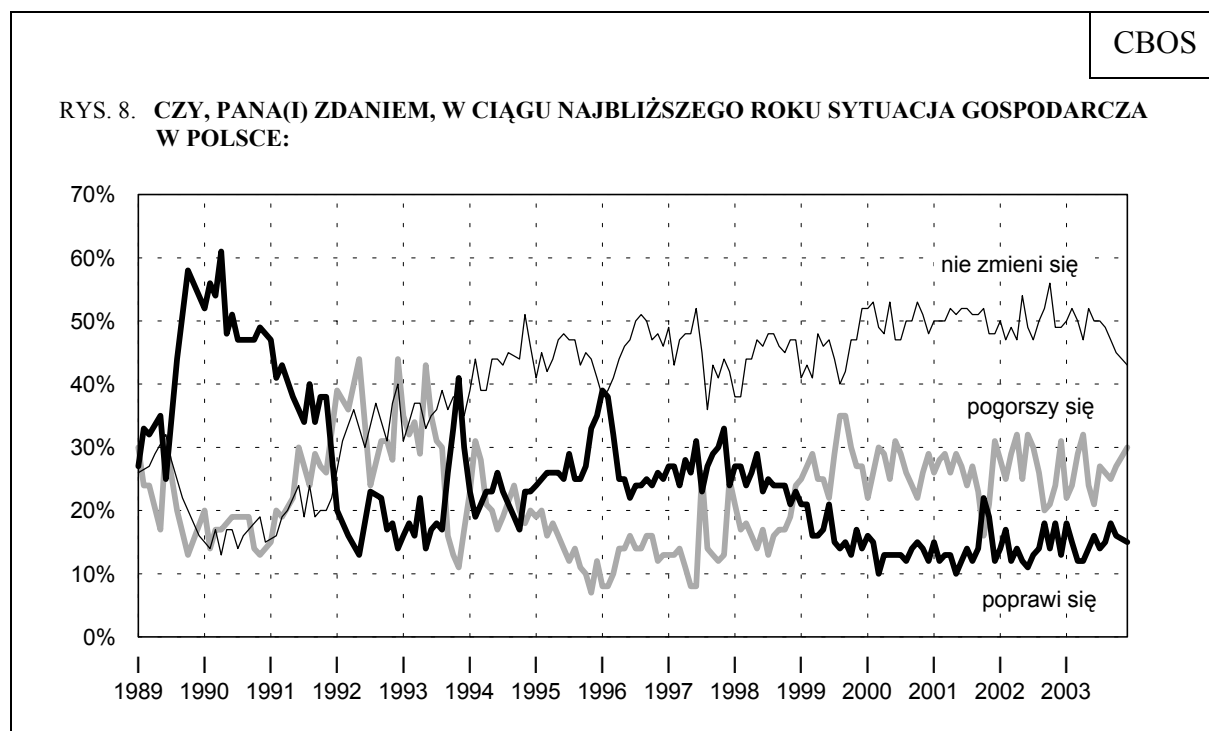

Pominięto „trudno powiedzieć”

Minimalnie, w granicach błędu statystycznego, pogorszyły się też prognozy **sytuacji gospodarczej**. Najczęstsze jest przekonanie, że nic się nie zmieni (43%), pogorszenia się stanu gospodarki w ciągu roku obawia się blisko jedna trzecia ankietowanych (30%, wzrost o 3 punkty), a tylko co siódmy (15%) ma nadzieję na poprawę.

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XII
	2002	2003										
	w procentach											
– poprawi się	13	18	15	12	12	14	16	14	15	18	16	15
– nie zmieni się	49	50	52	50	47	52	50	50	49	47	45	43
– pogorszy się	31	22	24	29	32	24	21	27	26	25	27	30
Trudno powiedzieć	8	10	9	10	9	11	13	9	10	10	12	12

Pominięto „trudno powiedzieć”

Przewidywania dotyczące sytuacji **zakładów pracy** niewiele się różnią od październikowych - ponad połowa pracujących (57%) nie spodziewa się żadnych zmian, jedna piąta (20%) obawia się pogorszenia, a co dziewiąty (11%) liczy na poprawę.

Tabela 12

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XII
	2002	2003										
	w procentach											
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem)												
N=	443	495	468	416	549	543	572	421	428	528	478	465
– poprawi się	13	11	9	9	7	10	13	10	10	12	11	11
– pozostanie bez zmian	58	58	62	60	59	56	60	59	56	58	56	57
– pogorszy się	21	18	21	23	26	24	18	23	20	20	22	20
Trudno powiedzieć	8	13	8	8	9	10	9	8	15	10	11	11
Pracownicy instytucji państwowych i publicznych												
– poprawi się	12	4	6	5	5	5	7	9	10	10	9	5
– pozostanie bez zmian	61	68	64	63	56	58	69	60	63	60	60	61
– pogorszy się	21	18	22	25	34	27	16	23	20	20	22	23
Trudno powiedzieć	6	10	8	7	6	10	7	7	7	10	8	11
Pracujący w spółkach o własności prywatnej i państwowej												
– poprawi się	13	18	7	7	3	14	17	12	10	16	8	24
– pozostanie bez zmian	65	51	65	61	69	50	51	69	48	61	54	47
– pogorszy się	15	22	21	28	21	24	22	13	33	19	25	14
Trudno powiedzieć	7	9	7	5	7	12	10	5	9	4	12	15
Pracujący w sektorze prywatnym poza rolnictwem												
– poprawi się	16	16	15	16	11	11	18	11	11	13	15	14
– pozostanie bez zmian	58	55	65	62	61	61	59	58	54	58	55	65
– pogorszy się	17	13	14	17	21	19	15	21	13	19	17	13
Trudno powiedzieć	9	16	6	5	7	8	7	10	22	10	13	8
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych												
– poprawi się	3	0	6	6	7	11	5	2	7	6	4	9
– pozostanie bez zmian	47	53	55	49	57	48	54	52	54	58	58	38
– pogorszy się	50	31	37	36	30	30	24	40	25	27	31	40
Trudno powiedzieć	0	16	2	9	5	11	17	6	14	9	8	13

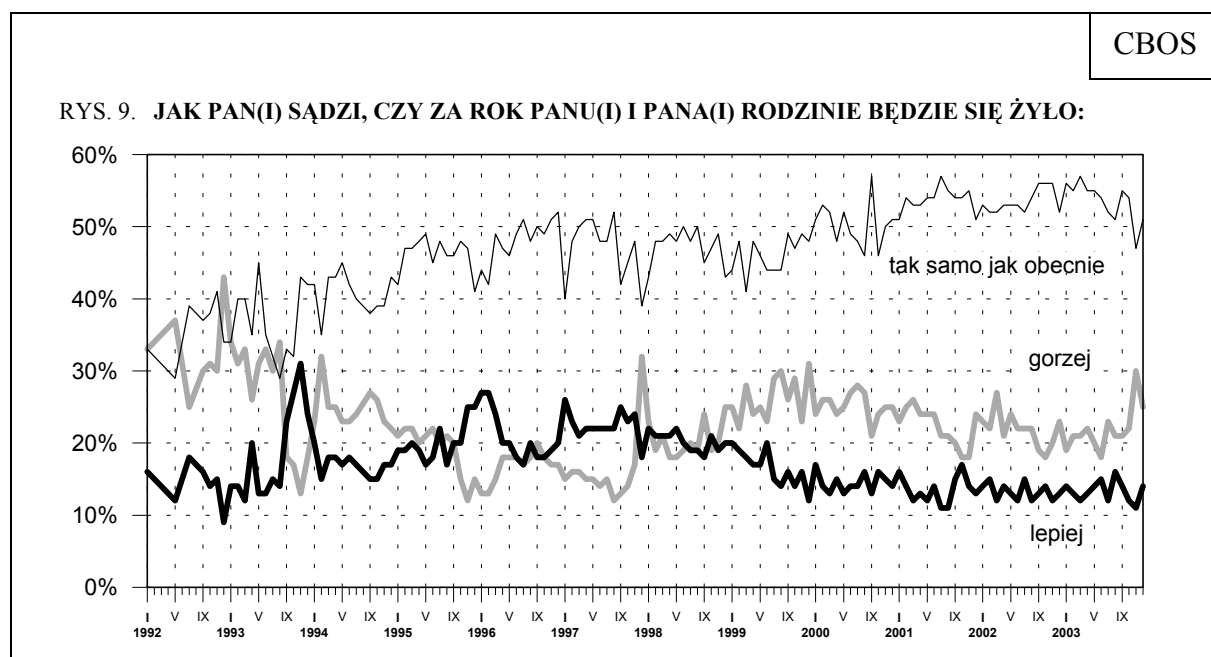
Wśród pracowników instytucji państwowych i publicznych zmalał optymizm, natomiast bardzo wyraźnie poprawiły się przewidywania zatrudnionych w spółkach o własności prywatnej i państwowej. Nieco zmniejszyła się też liczba pesymistów wśród pracujących w sektorze prywatnym poza rolnictwem, przybyło zaś osób niespodziewających

się żadnych zmian. Natomiast znacznie wzrósł odsetek pesymistycznych prognoz wśród rolników, zarazem jednak częstszy jest wśród nich również optymizm.

Lepsze niż przed miesiącem są obecnie prognozy **poziomu życia ankietowanych i ich rodzin**: co siódmy (14%, wzrost o 3 punkty) liczy na poprawę, a jedna czwarta (25%, spadek o 5 punktów) spodziewa się pogorszenia. Połowa respondentów (51%, wzrost o 4 punkty) sądzi, że za rok będzie im się żyło tak samo jak obecnie, a pozostali (10%) nie mają wyrobionego zdania w tej sprawie. Należy podkreślić zgodność tych oczekiwań z poprawą ocen bieżącej sytuacji gospodarczej, która nie spowodowała jednak zwiększenia optymizmu co do stanu gospodarki w najbliższej przyszłości.

Tabela 13

Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	2002	2003											
	w procentach												
– lepiej	13	14	13	12	13	14	15	12	16	14	12	11	14
– tak samo	52	56	55	57	55	55	54	52	51	55	54	47	51
– gorzej	23	19	21	21	22	20	18	23	21	21	22	30	25
Trudno powiedzieć	12	11	11	10	11	11	13	13	12	10	12	12	10

Pominięto „trudno powiedzieć”

Nadzieje lub obawy co do przyszłości powiązane są w tym przypadku przede wszystkim z sytuacją materialną ankietowanych i - w mniejszym stopniu - z ich wykształceniem (odsetek optymistów i pesymistów wzrasta lub maleje zależnie od oceny warunków materialnych gospodarstwa domowego i poziomu wykształcenia). Widać też związek z miejscem zamieszkania - mieszkańcy największych miast częściej niż pozostali są obecnie pesymistami. Pesymizmem wyróżniają się też emeryci i renciści oraz rolnicy (zob. tabele aneksowe).

W grudniu nastąpiło zahamowanie obserwowanej w ostatnich miesiącach tendencji do pogarszania się opinii o rozwoju ogólnej sytuacji w kraju. Nie pogorszyły się też w istotny sposób oceny szczegółowe, a opinie o warunkach materialnych gospodarstw domowych nawet się poprawiły. Lepsze są także przewidywania dotyczące zmian w ciągu najbliższego roku ogólnej sytuacji w Polsce oraz poziomu życia ankietowanych i ich rodzin.

Opracował
Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	70	11	1000
Płeć				
Mężczyźni	21	70	9	479
Kobiety	18	70	12	521
Wiek				
18-24 lat	31	62	8	155
25-34	21	68	11	184
35-44	17	76	7	176
45-54	15	76	9	202
55-64	17	71	13	115
65 lat i więcej	17	65	18	169
Miejsce zamieszkania				
Wieś	17	73	11	364
Miasto do 20 tys.	17	66	17	123
20-100 tys.	25	62	13	202
101-500 tys.	20	76	4	192
501 tys. i więcej mieszk.	21	67	12	119
Wykształcenie				
Podstawowe	19	67	14	280
Zasadnicze zawodowe	10	79	10	257
Średnie	23	70	7	350
Wyższe	30	54	16	113
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	29	58	14	69
Prac.umysł.niż.szczębla	24	68	7	83
Pracownicy fiz.- umysł.	17	76	7	99
Robotnicy wykwalifikowani	13	83	4	72
Robotnicy niewykwalifik.	17	67	16	38
Rolnicy	18	73	9	53
Pracujący na własny rach.	21	66	14	37
Bierni zawodowo				
Renciści	18	67	15	107
Emeryci	19	66	16	184
Uczniowie i studenci	37	55	8	86
Bezrobotni	9	81	9	117
Gospodynie domowe i inni	15	77	9	54
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	16	76	8	170
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	25	69	6	65
sekt. pryw. poza rolnict.	24	66	10	171
prywatnym gośp. rolnym	20	74	7	55
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	10	79	10	107
300-399	13	72	15	81
400-599	19	75	6	146
600-800	23	66	11	181
Powyżej 800 zł	25	66	10	175
Ocena własnych war. mater.				
Złe	10	79	11	303
Średnie	17	72	11	448
Dobre	35	55	10	249
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	15	74	11	76
Raz w tygodniu	18	71	11	495
1-2 razy w miesiącu	17	67	17	144
Kilka razy w roku	26	68	7	191
W ogóle nie uczestniczy	19	69	12	93
Poglądy polityczne				
Lewica	24	64	12	182
Centrum	20	73	7	321
Prawica	22	71	7	232
Trudno powiedzieć	13	69	18	264

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację polityczną** w Polsce?
Czy jest ona:

(%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	25	64	7	1000
Płeć					
Mężczyźni	4	21	71	3	479
Kobiety	3	28	58	11	521
Wiek					
18-24 lat	3	39	51	6	155
25-34	5	24	63	8	184
35-44	3	25	69	4	176
45-54	3	21	71	5	202
55-64	0	22	71	7	115
65 lat i więcej	6	18	61	15	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	5	24	61	10	364
Miasto do 20 tys.	3	21	69	7	123
20-100 tys.	4	27	59	10	202
101-500 tys.	2	29	65	4	192
501 tys. i więcej mieszk.	2	19	77	1	119
Wykształcenie					
Podstawowe	4	24	58	14	280
Zasadnicze zawodowe	4	20	68	7	257
Średnie	3	28	65	4	350
Wyższe	3	25	69	2	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	5	20	73	2	69
Prac. umysł. niż. szczebla	1	30	59	9	83
Pracownicy fiz. - umysł.	4	24	67	5	99
Robotnicy wykwalifikowani	0	19	80	2	72
Robotnicy niewykwalifik.	9	18	65	8	38
Rolnicy	5	24	67	3	53
Pracujący na własny rach.	6	29	62	3	37
Bierni zawodowo					
Renciści	5	25	57	13	107
Emeryci	4	18	67	11	184
Uczniowie i studenci	3	42	52	3	86
Bezrobotni	3	26	61	9	117
Gospodynie domowe i inni	2	22	67	9	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	2	17	77	5	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	2	20	69	9	65
sekt. pryw. poza rolnict.	5	30	60	4	171
prywatnym gosp. rolnym	5	27	65	3	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	4	26	61	9	107
300-399	4	21	62	13	81
400-599	5	28	63	4	146
600-800	3	26	63	9	181
Powyżej 800 zł	5	20	71	3	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	2	20	70	7	303
Średnie	2	27	63	8	448
Dobre	8	25	61	6	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	2	24	62	12	76
Raz w tygodniu	4	26	61	9	495
1-2 razy w miesiącu	4	24	65	7	144
Kilka razy w roku	3	21	73	2	191
W ogóle nie uczestniczy	3	24	66	7	93
Poglądy polityczne					
Lewica	6	27	63	3	182
Centrum	2	29	65	4	321
Prawica	4	21	71	5	232
Trudno powiedzieć	3	22	59	16	264

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną **sytuację gospodarczą** w Polsce?
Czy jest ona:

(%)

	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	25	66	4	1000
Płeć					
Mężczyźni	7	24	68	1	479
Kobiety	5	25	64	6	521
Wiek					
18-24 lat	7	35	55	3	155
25-34	4	27	64	5	184
35-44	6	26	68	0	176
45-54	4	18	75	3	202
55-64	5	26	64	5	115
65 lat i więcej	9	19	65	7	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	5	21	68	6	364
Miasto do 20 tys.	9	25	62	4	123
20-100 tys.	7	32	60	2	202
101-500 tys.	7	27	62	4	192
501 tys. i więcej mieszk.	3	19	78	0	119
Wykształcenie					
Podstawowe	7	22	64	7	280
Zasadnicze zawodowe	4	25	67	4	257
Średnie	6	26	67	2	350
Wyższe	7	27	65	2	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	9	23	67	1	69
Prac. umysł. niż. szczebla	2	20	75	3	83
Pracownicy fiz. - umysł.	5	26	65	4	99
Robotnicy wykwalifikowani	4	27	69	0	72
Robotnicy niewykwalifik.	6	19	73	3	38
Rolnicy	5	18	72	5	53
Pracujący na własny rach.	5	29	66	0	37
Bierni zawodowo					
Renciści	10	20	64	6	107
Emeryci	7	22	66	6	184
Uczniowie i studenci	5	41	51	3	86
Bezrobotni	5	28	63	4	117
Gospodynie domowe i inni	3	25	69	3	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	3	19	75	2	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	6	26	66	2	65
sekt. pryw. poza rolnict.	7	27	63	2	171
prywatnym gosp. rolnym	5	19	71	5	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	2	21	74	3	107
300-399	4	28	66	2	81
400-599	4	29	66	1	146
600-800	9	26	60	5	181
Powyżej 800 zł	9	23	66	2	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	19	74	4	303
Średnie	4	27	64	5	448
Dobre	12	27	59	2	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	3	16	75	6	76
Raz w tygodniu	6	25	65	4	495
1-2 razy w miesiącu	6	32	62	1	144
Kilka razy w roku	6	20	71	3	191
W ogóle nie uczestniczy	8	29	58	5	93
Poglądy polityczne					
Lewica	7	19	72	3	182
Centrum	5	27	66	3	321
Prawica	7	26	67	1	232
Trudno powiedzieć	5	26	61	8	264

Tabela 4. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	dobrze	ani dobrze, ani źle	źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	52	23	0	1000
Płeć					
Mężczyźni	26	51	23	0	479
Kobiety	23	53	24	0	521
Wiek					
18-24 lat	46	43	11	0	155
25-34	24	56	19	0	184
35-44	29	51	19	0	176
45-54	16	57	27	0	202
55-64	14	51	35	0	115
65 lat i więcej	17	53	29	1	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	20	55	25	0	364
Miasto do 20 tys.	23	57	20	0	123
20-100 tys.	29	53	19	0	202
101-500 tys.	23	53	24	0	192
501 tys.i więcej mieszk.	33	38	29	1	119
Wykształcenie					
Podstawowe	17	50	32	1	280
Zasadnicze zawodowe	11	60	29	0	257
Średnie	30	53	17	0	350
Wyższe	55	38	7	0	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	63	30	6	0	69
Prac.umysł.niż.szczebła	26	61	12	0	83
Pracownicy fiz.- umysł.	25	60	15	0	99
Robotnicy wykwalifikowani	13	74	12	0	72
Robotnicy niewykwalifik.	11	56	33	0	38
Rolnicy	9	62	29	0	53
Pracujący na własny rach.	51	43	6	0	37
Bierni zawodowo					
Renciści	13	47	39	1	107
Emeryci	16	56	28	0	184
Uczniowie i studenci	57	35	9	0	86
Bezrobotni	8	46	45	0	117
Gospodynie domowe i inni	24	57	19	0	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	31	56	13	0	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	30	54	16	0	65
sekt. pryw. poza rolnict.	32	57	11	0	171
prywatnym gosp. rolnym	11	61	28	0	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	8	48	44	0	107
300-399	13	52	34	1	81
400-599	21	59	20	0	146
600-800	24	56	19	0	181
Powyżej 800 zł	40	51	8	0	175
Ocena własnych war. mater.					
Źle	5	33	61	1	303
Średnie	12	79	10	0	448
Dobre	71	28	1	0	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	51	25	0	76
Raz w tygodniu	23	56	21	0	495
1-2 razy w miesiącu	25	52	23	0	144
Kilka razy w roku	29	45	26	0	191
W ogóle nie uczestniczy	24	48	28	0	93
Poglądy polityczne					
Lewica	24	50	26	0	182
Centrum	25	55	19	0	321
Prawica	33	46	20	0	232
Trudno powiedzieć	16	55	28	1	264

Tabela 5. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

(%)

	złe	ani dobre, ani złe	dobrze	Liczba osób
Ogółem	30	45	25	1000
Płeć				
Mężczyźni	29	46	25	479
Kobiety	32	44	25	521
Wiek				
18-24 lat	22	38	40	155
25-34	26	47	27	184
35-44	30	42	28	176
45-54	35	47	19	202
55-64	33	54	13	115
65 lat i więcej	35	43	22	169
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	47	20	364
Miasto do 20 tys.	31	41	28	123
20-100 tys.	21	52	27	202
101-500 tys.	30	43	27	192
501 tys. i więcej mieszk.	35	35	30	119
Wykształcenie				
Podstawowe	34	46	20	280
Zasadnicze zawodowe	43	47	10	257
Średnie	24	45	31	350
Wyższe	11	36	53	113
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	11	32	57	69
Prac. umysł. niż. szczebla	16	49	35	83
Pracownicy fiz.- umysł.	26	49	25	99
Robotnicy wykwalifikowani	25	59	16	72
Robotnicy niewykwalifik.	38	54	8	38
Rolnicy	45	48	8	53
Pracujący na własny rach.	11	35	55	37
Bierni zawodowo				
Renciści	41	49	10	107
Emeryci	31	46	23	184
Uczniowie i studenci	16	32	52	86
Bezrobotni	58	36	6	117
Gospodynie domowe i inni	24	55	21	54
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	22	48	30	170
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	19	45	35	65
sekt. pryw. poza rolnict.	20	47	33	171
prywatnym gosp. rolnym	43	47	10	55
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	64	30	6	107
300-399	50	40	10	81
400-599	31	52	17	146
600-800	25	49	26	181
Powyżej 800 zł	8	45	46	175
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	28	48	24	76
Raz w tygodniu	29	47	24	495
1-2 razy w miesiącu	27	45	28	144
Kilka razy w roku	35	40	26	191
W ogóle nie uczestniczy	34	40	25	93
Poglądy polityczne				
Lewica	31	43	26	182
Centrum	26	49	25	321
Prawica	26	41	33	232
Trudno powiedzieć	39	44	17	264

Tabela 6. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?

(%)

	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	39	41	9	1000
Płeć					
Mężczyźni	13	38	41	7	479
Kobiety	9	39	42	9	521
Wiek					
18-24 lat	19	40	37	4	155
25-34	10	42	39	9	184
35-44	6	41	43	10	176
45-54	4	43	48	4	202
55-64	14	36	43	7	115
65 lat i więcej	17	30	37	17	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	37	41	12	364
Miasto do 20 tys.	11	38	47	4	123
20-100 tys.	15	40	35	10	202
101-500 tys.	10	44	41	5	192
501 tys. i więcej mieszk.	12	34	48	6	119
Wykształcenie					
Podstawowe	13	35	37	14	280
Zasadnicze zawodowe	10	35	45	10	257
Średnie	10	43	42	4	350
Wysze	13	42	39	7	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	48	37	5	69
Prac. umysł. niż. szczebla	8	43	46	4	83
Pracownicy fiz. - umysł.	9	37	45	9	99
Robotnicy wykwalifikowani	6	48	41	5	72
Robotnicy niewykwalifik.	8	31	52	9	38
Rolnicy	9	34	44	13	53
Pracujący na własny rach.	4	31	57	9	37
Bierni zawodowo					
Renciści	13	32	42	13	107
Emeryci	17	34	37	13	184
Uczniowie i studenci	21	46	32	1	86
Bezrobotni	9	37	45	9	117
Gospodynie domowe i inni	7	52	34	7	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	7	43	45	6	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	12	46	38	3	65
sekt. pryw. poza rolnict.	9	35	47	8	171
prywatnym gosp. rolnym	8	35	46	11	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	5	34	52	9	107
300-399	12	38	43	6	81
400-599	13	43	34	10	146
600-800	14	43	36	7	181
Powyżej 800 zł	10	42	44	5	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	8	35	48	10	303
Średnie	11	39	43	8	448
Dobre	16	45	31	8	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	11	32	42	15	76
Raz w tygodniu	11	39	43	7	495
1-2 razy w miesiącu	8	44	38	10	144
Kilka razy w roku	12	41	41	6	191
W ogóle nie uczestniczy	15	35	40	10	93
Poglądy polityczne					
Lewica	13	40	42	5	182
Centrum	10	47	38	4	321
Prawica	12	38	43	7	232
Trudno powiedzieć	10	29	43	18	264

Tabela 7. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:
(%)

	lepiej	tak samo jak obecnie	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	51	25	10	1000
Płeć					
Mężczyźni	15	52	23	10	479
Kobiety	12	50	28	10	521
Wiek					
18-24 lat	24	58	13	4	155
25-34	18	49	22	11	184
35-44	14	55	23	8	176
45-54	10	47	30	13	202
55-64	8	45	42	5	115
65 lat i więcej	7	49	27	16	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	49	27	12	364
Miasto do 20 tys.	14	53	25	8	123
20-100 tys.	17	52	18	12	202
101-500 tys.	15	51	25	9	192
501 tys. i więcej mieszk.	11	50	37	3	119
Wykształcenie					
Podstawowe	12	48	25	15	280
Zasadnicze zawodowe	13	49	29	10	257
Średnie	15	52	26	7	350
Wyższe	17	55	19	9	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	14	57	23	5	69
Prac. umysł. niż. szczebla	14	50	19	17	83
Pracownicy fiz. - umysł.	14	50	23	13	99
Robotnicy wykwalifikowani	16	49	22	12	72
Robotnicy niewykwalifik.	17	45	19	19	38
Rolnicy	7	60	29	4	53
Pracujący na własny rach.	29	45	21	5	37
Bierni zawodowo					
Renciści	7	46	36	11	107
Emeryci	7	51	32	10	184
Uczniowie i studenci	25	62	13	0	86
Bezrobotni	13	47	27	14	117
Gospodynie domowe i inni	22	44	31	3	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	11	54	24	11	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	27	38	22	12	65
sekt. pryw. poza rolnict.	18	51	18	12	171
prywatnym gosp. rolnym	7	61	31	2	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	15	47	30	9	107
300-399	13	46	30	10	81
400-599	18	46	29	8	146
600-800	14	59	17	11	181
Powyżej 800 zł	13	53	26	9	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	10	41	40	10	303
Średnie	11	52	26	11	448
Dobre	23	60	8	8	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	12	52	26	10	76
Raz w tygodniu	11	55	25	9	495
1-2 razy w miesiącu	20	42	26	13	144
Kilka razy w roku	17	47	26	10	191
W ogóle nie uczestniczy	10	51	26	13	93
Poglądy polityczne					
Lewica	20	50	23	7	182
Centrum	14	53	25	7	321
Prawica	12	58	23	7	232
Trudno powiedzieć	11	42	30	18	264